

OSNOVNI MAKROEKONOMSKI KONCEPTI

OSNOVI EKONOMIJE

Šta je ekonomija?

Ekonomija je nauka o efikasnoj alokaciji ograničenih resursa između različitih mogućnosti njihove upotrebe.

Dva pristupa u istraživanju ovog problema:

- ✓ **Makroekonomija** proučava ponašanje **privrede/ekonomije u celini**.
- ✓ **Mikroekonomija** proučava kako **pojedinačni** privredni subjekti, **domaćinstva** i **preduzeća**, donose odluke i njihovo međusobno delovanje na tržištima.

Osnovni ekonomski koncepti

Fundamentalni koncepti:

- ✓ **Oskudnost** (retkost) odnosi se na činjenicu da su resursi ograničeni → svi ekonomski problemi nastaju usled ograničenosti resursa.
- ✓ **Izbor** znači da postoje mnoge alternativne mogućnosti za upotrebu ograničenih resursa i da svaka ekonomska aktivnost podrazumeva činjenje izbora između raspoloživih alternativa.
- ✓ **Oportunitetni trošak** (trošak propuštene prilike) vrednost koja je mogla da bude ostvarena da su resursi upotrebljeni na drugačiji način → svaka ekonomska odluka ima svoj oportunitetni trošak.

Proizvodni faktori/input

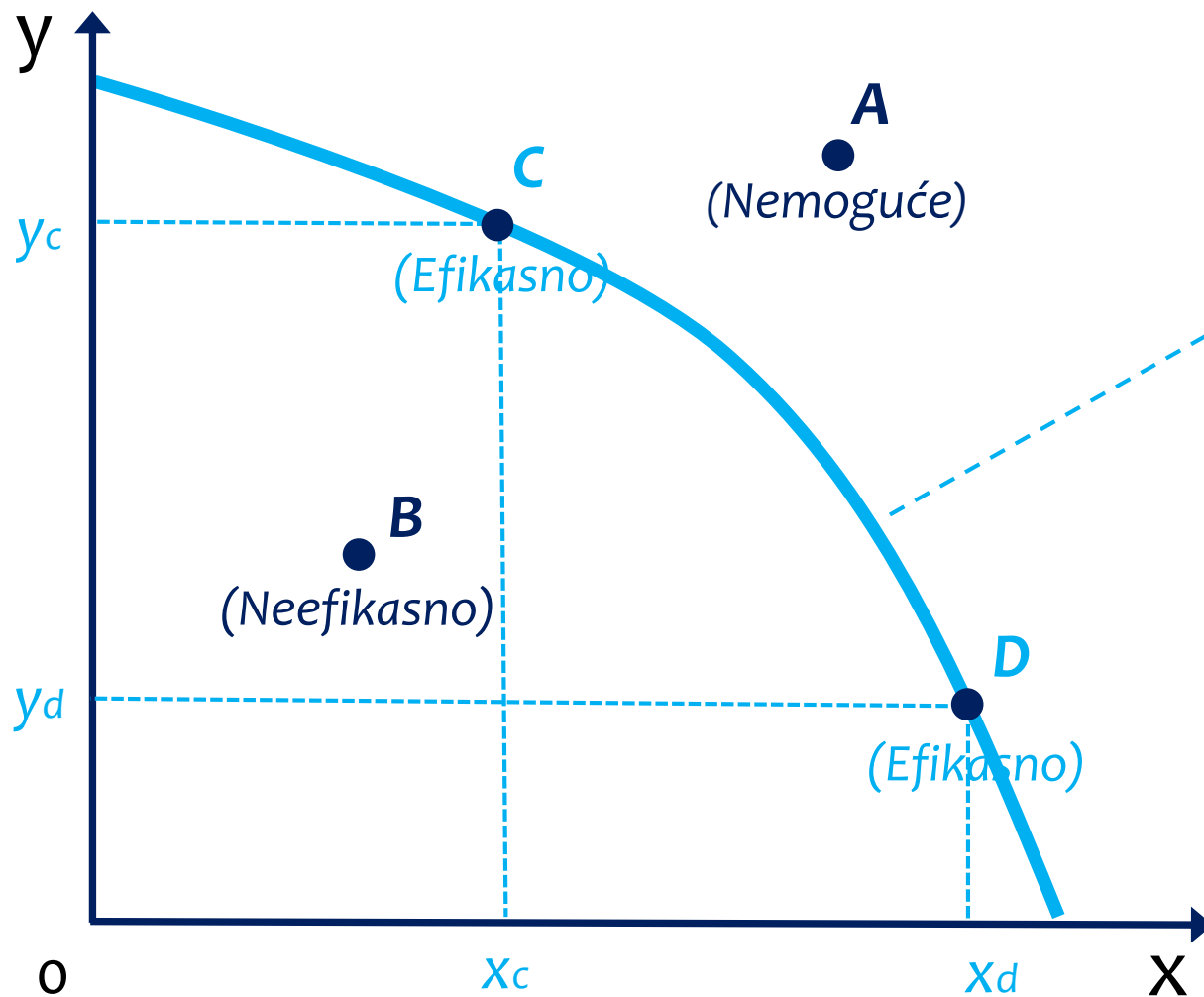

Robe i usluge se proizvode pomoću **faktora proizvodnje**:

- ✓ rad (L),
- ✓ kapital (K)
- ✓ prirodni resursi (Z).

Funkcija proizvodnje: $Q = f(L, K, Z)$

Kriva proizvodnih mogućnosti

Problem oskudnosti resursa i izbora između različitih alternativa njihove upotrebe se najbolje ilustruje pomoću koncepta granice proizvodnih mogućnosti. Kombinacija određena tačkom B (ili bilo kojom dugom tačkom unutar krive) pokazuje moguću proizvodnju 2 dobra, x i y , međutim, u ovom slučaju, ili nisu iskorišćeni svi resursi ili se oni koriste neefikasno.

Tačke (kombinacije) na krivoj proizvodnih mogućnosti (npr. C i D) predstavljaju maksimalno moguće nivoe proizvodnje koje privreda može postići efikasnom upotrebom raspoloživih resursa. Kad privreda proizvodi u nekoj od ovih tački, da bi povećala proizvodnju jednog dobra, mora se odreći određene količine drugog dobra (oportunitetni trošak). Kombinacije koje se nalaze izvan krive (npr. tačka A) nisu dostižne usled ograničenosti resursa.

Osnovni makroekonomski koncepti i mere

- ✓ **Makroekonomija** se bavi ekonomskim problemima na nivou privrede jedne zemlje (eng. economy), na nivou **ekonomskih integracija** (npr. EU) i na **globalnom nivou**.
- ✓ U fokusu njenog istraživanja su pojave na nivou privrede/ekonomije kao celine – ekonomski rast, nezaposlenost, inflacija, platni bilans, devizni kursevi itd.
- ✓ Visok ekonomski rast, niža stopa nezaposlenosti, niska stopa inflacije su **ekonomski ciljevi**.
- ✓ U modernim društvima, **država** ima **značajnu ekonomsku ulogu** koja se ogleda u njenoj odgovornosti da obezbedi stabilan rast BDP, niske stope nezaposlenosti i niske stope inflacije.
- ✓ Kreirajući i sprovodeći **monetarnu i fiskalnu politiku**, država pokušava da postigne ove ekonomske ciljeve.

Osnovni makroekonomski koncepti i mere

- ✓ *Moderna makroekonomska teorija je nastala sa ciljem da utiče na makroekonomsku politiku, na rešavanje akutnih ekonomskih i društvenih problema kao što su nezaposlenost i inflacija i stoga se ne bavi samo kretanjem ekonomskih agregata, nego i varijablama koje nanjih utiču, kao što su fiskalna i monetarna politika.*
- ✓ *Osnivač moderne makroekonomije je **Džon Majnard Kejns** (John Maynard Keynes)*

Bruto domaći proizvod (BDP)

- ✓ **Bruto domaći proizvod, BDP** (eng. gross domestic product, GDP) predstavlja **ukupnu vrednost svih finalnih dobara i usluga proizvedenih u jednoj zemlji za godinu dana.**
- ✓ Kada se bruto domaći proizvod podeli sa ukupnim brojem stanovnika dobija se **BDP po glavi stanovnika (GDP per capita).**

Bruto domaći proizvod (BDP)

BDP se može **meriti** na više različitih načina.

- ✓ BDP je jednak **vrednosti svih izdataka na finalne proizvode i usluge** koji su proizvedeni te godine.
- ✓ BDP mora biti jednak **zbiru svih novododatih vrednosti** koje su preduzeća proizvela za godinu dana.
- ✓ BDP mora biti jednak **zbiru faktorskih plaćanja** tj. zbiru zarada, profita i renti koje su isplaćene tokom godinu dana.

Šta BDP ne meri

- ✓ BDP ili BDP per capita ne uzima u obzir **raspodelu dohotka** na pojedince.
- ✓ BDP ne obuhvata **neregistrovanu privrednu aktivnost**, kao što je "siva" ekonomija.
- ✓ BDP, po definiciji, meri privredne aktivnosti, ali ne i **štete**.

Bruto nacionalni dohodak (BND)

- ✓ **Bruto nacionalni dohodak, BND** (eng. gross national income – GNI) je **BDP** umanjen za dohotke nerezidenata (stranih državljana) ostvarene u zemlji i uvećan za dohotke rezidenata (domaćih državljana) ostvarene u inostranstvu.
- ✓ Odnos BDP-a i BND-a → **BDP** meri **vrednost ukupne proizvodnje u zemlji i dohotka koji je generisan** kao rezultat te proizvodnje, a **BND** meri **ukupan iznos dohodaka primljenih od strane državljana neke zemlje**, bez obzira gde su ostvareni.

Nominalni BDP i realni BDP

- ✓ **Nominalni BDP** – izražava vrednost proizvedenih dobara i usluga u **tekućim cenama**. Ova vrednost obuhvata efekte inflacije.
- ✓ **Realni BDP** je izražen u **stalnim cenama** (u cenama iz bazne godine) i predstavlja vrednost outputa prilagođenu za inflaciju. On je ključan za praćenje ekonomskog rasta jer na njega ne utiču promene cena, već promene realnog BDP-a reflektuju samo promene proizvedenih količina.
- ✓ Na primer, neka jedna zemlja proizvodi samo mleko. U 2024. godini proizvedeno je 100hl mleka po ceni od 200 EUR/hl. Nominalni BDP je 20.000EUR. U 2025. godini proizvedeno je, takođe, 100hl mleka, ali je cena porasla na 240 EUR/hl. Nominalni BDP u je 24.000EUR (porast od 20%). Međutim, realni BDP je ostao isti jer je u obe godine proizvedena ista količina mleka. Dakle, privreda nije porasla.
- ✓ **Stopa privrednog rasta** – stopa rasta realnog BDP. Izražava se u procentima i pokazuje za koliko procenata je realni BDP u tekućoj godini veći ili manji od realnog BDP u prethodnoj godini.

Indeks cena

Indeks cena (eng. price index, PI) predstavlja **odnos nivoa cena u tekućoj godini u odnosu na nivo cena u baznoj godini.**

U zavisnosti od **obuhvata dobara i usluga** postoje:

- ✓ **Opšti indeks cena** sadrži u sebi kretanje cena svih dobara i usluga.
- ✓ **Implicitni deflator cena** sadrži kretanje cena svih dobara i usluga, osim uvoznih dobara. On se koristi za preračunavanje nominalnog u realni BDP.
- ✓ **Potrošački indeks cena** sadrži cene dobara i usluga iz potrošačke korpe stanovništva.
- ✓ **Proizvođački indeks cena** se odnosi na cene sirovina.

Inflacija

- ✓ **Inflacija** se definiše kao **produženi rast opšteg nivoa cena** u jednoj privredi.
- ✓ Nekad se inflacija definiše isključivo kao rast opšteg nivoa cena.
- ✓ Prva definicija uzima u obzir rast cena u produženom vremenskom periodu, kako bi je razlikovali od iznenadnog udara ili šok efekta.
- ✓ Najčešće se u praksi prati pomoću indeksa potrošačkih cena.

Stopa inflacije

- ✓ Inflacija se meri **stopom inflacije (i)** koja predstavlja procentualnu promenu nivoa cena u odnosu na prethodni period.
- ✓ Ukoliko su poznati indeks cena za tekuću (PI_t) i prethodnu godinu (PI_{t-1}), stopa inflacije se računa na sledeći način:

$$i = \frac{PI_t - PI_{t-1}}{PI_{t-1}} \cdot 100\%$$

- ✓ Na primer, ukoliko je indeks cena u 2009. godini iznosio 130,7, a indeks cena u 2008. godini 124,0, stopa inflacije će iznositi $(130,7 - 124,0) / 124,0 = 0.054$. Pomnoženo sa 100%, dobija se stopa inflacije od 5,4%. To znači da su cene u tekućoj godini za 5,4% veće nego cene u prethodnoj godini.

Stope inflacije

Po vrednosti stopa inflacije može biti:

- ✓ niska (do 5%),
- ✓ visoka (do 50%),
- ✓ galopirajuća (iznad 50%) u
- ✓ hiperinflacija (više od 1.000% godišnje).

Društveni troškovi inflacije

- ✓ **Gubljenje poverenja u novac** je najočigledniji, ali teško merljivi trošak. Pošto je novac univerzalna roba koja služi kao sredstvo razmene i štednje, inflacija direktno potkopava temelje tržišnog privrednog sistema.
- ✓ Gubitak vrednosti novca, pri visokim stopama inflacije, dovodi do *naturalne razmene*. Razmenjuje se roba za robu, umesto za novac. Ovaj tip razmene se naziva **trampa**.
- ✓ **Imućniji slojevi stanovništva su u povoljnijoj poziciji** da se zaštite od gubitka vrednosti novca tako što kupuju nekretnine, umetničke predmete, zlato i druga dobra koja su manje podložna gubitku vrednosti.

Društveni troškovi inflacije

- ✓ **Posledice inflacije najviše osećaju kategorije stanovništva sa fiksnim primanjima** u domaćoj valuti (penzioneri i dr.) i oni čija primanja sporije rastu od stope inflacije (radnici i dr.). Zbog toga se inflacija može tretirati kao svojevrsan tip “oporezivanja”.
- ✓ **Dužnici** koji vraćaju obezvređeni novac u stvari **prisvajaju** deo takozvane “inflatorne dobiti”. **Štediša** koji su uložili novac po fiksnim kamatnim stopama koje su niže od stope inflacije, **gube** na vrednosti svojih ušteđevina. Ovi efekti inflacije predstavljaju **transfer bogatstva** od jednih ka drugim kategorijama stanovništva.
- ✓ **Neizvesnost** izazvana inflacijom, takođe, predstavlja trošak. **Gubitak dugoročne perspektive u investiranju** može bitno oboriti stopu rasta privrede na duži rok i dovesti jednu zemlju u poziciju zaostajanja za drugim zemljama.

Nezaposlenost

- ✓ **Nezaposlenost** se definiše kao stanje u privredi pri kome, po postojećim zaradama, postoji volja za zapošljavanjem, ali određena grupa ljudi ne može da nađe posao.
- ✓ Izražava se pomoću **stope nezaposlenosti** koja se definiše kao procenat nezaposlene radne snage u odnosu na ukupnu radnu snagu (zaposleni i oni koji traže posao).

Nezaposlenost

Tipovi nezaposlenosti:

- ✓ **Frikciona** nezaposlenost se odnosi na pojedince koji su trenutno nezaposelni usled potrage za novim, bolje plaćenim poslovima.
- ✓ **Strukturna** nezaposlenost je teži oblik nezaposlenosti jer se odnosi na one čije su kvalifikacije zastarele usled tehnološkog napretka ili nestajanja određenih privrednih grana.
- ✓ **Ciklična** nezaposlenost nastaje usled opšteg pada privredne aktivnosti, odnosno ekonomske krize. Relativno brzo nestaje nakon okončanja recesije.

Troškove nezaposlenosti najviše osećaju oni koji su njom pogođeni, nezaposleni i njihove porodice.

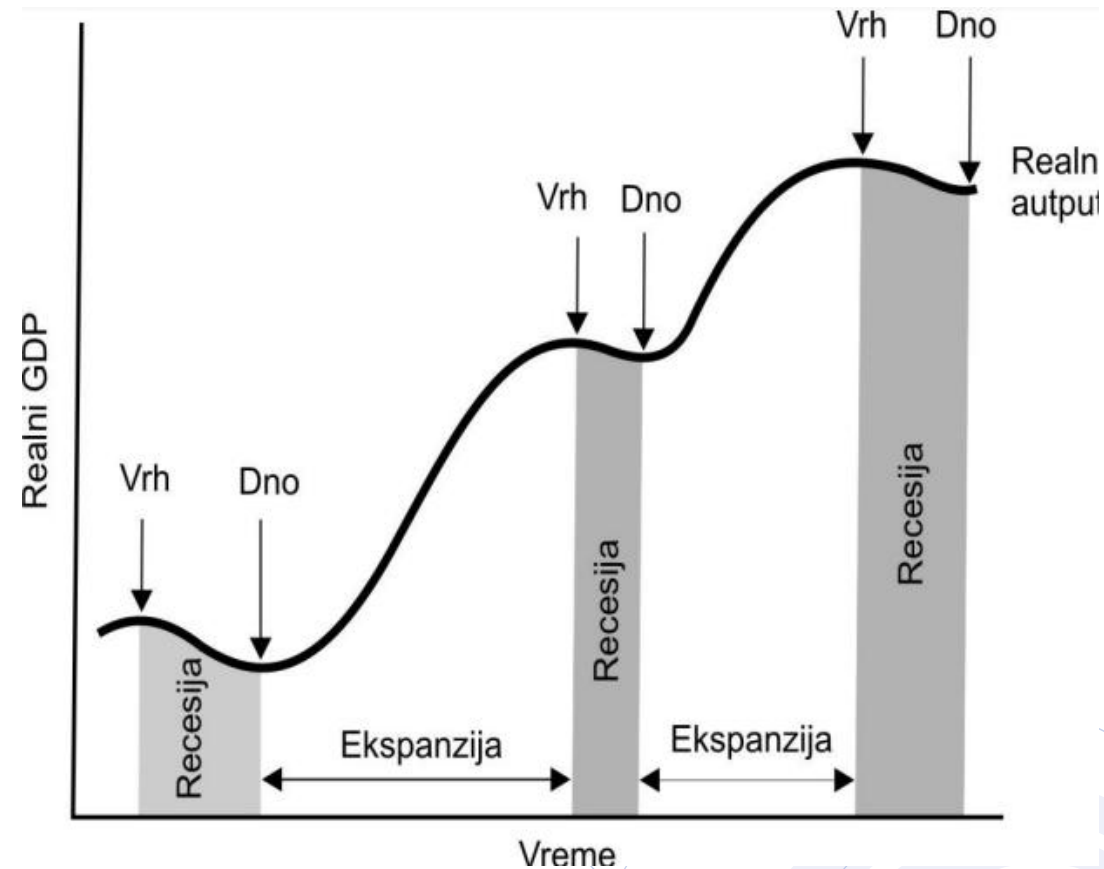
S aspekta društva, gubi se jedan deo BDP-a koji bi bio proizveden u uslovima pune zaposlenosti. BDP koji bi bio proizveden u uslovima pune zaposlenosti se naziva potencijalni bruto domaći proizvod.

Kamatna stopa

- ✓ **Kamatna stopa** – iznos koji se plaća za upotrebu novca, cena novca, nagrada za onog ko se odrekao trenutne potrošnje.
- ✓ **Nominalna** kamatna stopa je ugovorena kamatna stopa po kojoj se vrši obračun kamate.
- ✓ **Realna** kamatna stopa je nominalna kamatna stopa korigovana za efekte inflacije. Ukoliko je, na primer, stopa inflacije 3%, a nominalna kamatna stopa 7%, realna kamatna stopa će iznositi $7\% - 3\%$, odnosno 4%.
- ✓ Investitori će nastojati da se rukovode prema realnoj, a ne nominalnoj kamatnoj stopi. Ukoliko se stvore očekivanja da će realna kamatna stopa biti relativno visoka, doći će do smanjenog obima investiranja.

Privredni ciklusi

- ✓ Sve tržišne privrede su izložene usponima i padovima ukupne ekonomske aktivnosti. Privrede tokom istorije prolaze kroz cikluse, tako što se smenjuju dobri i loši periodi.
- ✓ Posmatrano na nivou svetske privrede, najteži period je bio za vreme Velike depresije, 1929-33. godine. Najnovija kriza globalnih razmera je izbila u 2008. godini.
- ✓ Pojava cikličnih kretanja privrede glavni je uzročnik zašto nije moguće postići ciljeve makroekonomske politike (puna zaposlenost, niska inflacija, rast i razvoj privrede i dr.).

Hvala na pažnji!

